

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Tel. (030) 10163
Postgiro 58. Abonnementsprijs f 5,50 per jaar. Buitenland f 7,- per jaar, voor
België f 6,-. Losse nummers f 0,30. Verschijnt wekelijks.

ALLEEN, MAAR NIET EENZAAM

Een berichtje in de krant: een oude vrouw is overleden en pas veertien dagen later wordt dit ontdekt door een toevallige bezoeker. Zo eenzaam kan een mens zijn in een grote stad als Amsterdam. Een advertentie-rubriek; 5 annonces onder elkaar, allemaal van alleenstaanden, die bijna smeken om iemand die hun leven met hen wil komen delen om zo hun eenzaamheid op te heffen. We zijn in dit land met zó velen en toch hoort men zoveel klachten over eenzaamheid.

We horen over de eenzaamheid van oudere mensen, die door hun hoge leeftijd familie en vrienden om zich heen zagen wegvallen, de eenzaamheid van vrouwen en mannen, die na langdurig samenleven met hun partners plotseling alleen komen te staan. We horen van de eenzaamheid van hen die geen aansluiting bij een levenskameraad hebben kunnen vinden. De eenzaamheid van kinderen die door verschillende oorzaken niet de warmte en geborgenheid ondervinden die ze voor hun ontwikkeling zo hard nodig hebben. En de eenzaamheid van kleine groepen, die door hun „anders” zijn de aansluiting missen die ook zij zo dringend behoeven. En dan de eenzaamheid van de Groten onder ons die als mens of als kunstenaar hun tijd vooruit zijn of die door bijzondere gaven van hoofd en hart een facet van het mens-zijn openbaren waar wij nog niet aan toe zijn.

Dit alles kwam vroeger ook voor. Waardoor is het nu dan meer een probleem? Vroeger waren er waarschijnlijk meer vanzelfsprekende bindingen tussen de mensen. Het gezin en de familieband waren misschien door allerlei oorzaken hechter. De dorpsgemeenschap, de stadsbuurt waar men opgroeide boden een wereld die men geheel kende en waarbinnen men zich veilig kon voelen. Bijna ieder was lid van een kerkgenootschap waarvan de leden zich voelden als de leden van een groot gezin. Nu zijn langzamerhand de groepen te groot geworden, de leden kunnen elkaar niet meer kennen en het saamhorigheidsgevoel is er dientengevolge niet meer. In grote flatgebouwen kent men zijn naaste burens vaak niet eens, misschien juist omdat

men zo dicht op elkaar zit en hinder van elkaar ondervindt. Jammer genoeg is hiermee ook het onderling hulpbetoon bijv. de burenhulp dikwijls verdwenen. Het is een wonderlijke gedachte dat we aan de ene kant steeds afhankelijker van elkaar worden. Bedenk maar eens van hoeveel mensen we de hulp nodig hebben om onze lamp te kunnen laten branden, om ons eten te kunnen koken, hoe we openbare vervoermiddelen nodig hebben, hoe we economisch over de hele wereld steeds meer op elkaar zijn aangewezen terwijl we aan de andere kant als individu steeds meer alleen komen te staan. Zien we ditzelfde proces zich niet afspelen bij de opgroeiende mens? In onze prille jeugd zijn we hoofdzakelijk en absoluut afhankelijk van onze Moeder, die de eerste tijd aan al onze behoeften voldoet. Maar dat blijft niet zo. Naarmate we groeien komen er steeds meer personen aan te pas. In de eerste plaats onze Vader, dan ev. broertjes en zusjes, later de school. Onze wereld wordt steeds groter, we worden steeds meer aangewezen op anderen en tegelijkertijd groeit onze zelfstandigheid tegenover die wereld.

We komen alleen te staan met onze mogelijkheid tot kiezen en onze eigen verantwoordelijkheid voor die keuze. We herkennen weer die twee kanten in de mens; de behoefte aan warmte en geborgenheid, het gevoel ergens bij te horen, erkend te worden en de drang

aktueel humanisme

is de titel van een nieuwe rubriek in het televisie-programma, dat door de heer J. Bijleveld, tweede voorzitter van het Humanistisch Verbond wordt verzorgd.

De eerste uitzending hiervan vindt plaats in het VARA-TV programma op dinsdag 27 oktober a.s. om 22.15 uur.

een lezing voor de vara-microfoon van zondag 25 oktober 1964

om zichzelf te willen zijn en een eigen weg te willen gaan. Volgt de mens alleen de eerste behoefte, die drang naar gemeenschap, met absolute verwaarlozing van het andere aspect, dan ontstaan die groepen die we, vooral na de tweede wereldoorlog zo hebben leren vrezen, waarin mensen onder de druk van een of meer leiders tot daden kunnen komen die ze ieder voor zich nooit zouden hebben bedreven en waarvoor ze de verantwoording niet aanvaarden.

Dit kan dus nooit de goede weg zijn om aan de eenzaamheid te ontkomen. Het verwaarlozen van de drang zichzelf te zijn kan nog een ander gevolg hebben n.l. de eenzame kan niet alleen zijn. Hij verveelt zich alleen, hij kan zichzelf niet bezig houden, heeft aan zichzelf niet genoeg omdat hij zichzelf nog niet ontdekt heeft, nog niet weet dat hij iemand is.

Hij zoekt dus altijd gezelschap, heeft bij al zijn activiteiten anderen nodig en als er dan niemand voor hem is moet de stilte gevuld worden met radiogeluid. Op reis gaat hij liefst niet alleen. Buiten zie je ze vaak zitten, niet op een stil plekje aan het strand waar alleen het ruisen van de zee hoorbaar is of in het bos of op de hei met alleen de wind om de oren. Op de berm van de weg zitten ze. Zo kan men elkaar tenminste nog zien. Zoals gezegd, deze mensen voelen zich vaak eenzaam, omdat ze niet alleen kunnen zijn. Ze verwachten de vervulling van hun eenzaamheid van de buiten hen. Ze voelen zich in de steek gelaten en verwachten, ja, eisen dat anderen daar iets aan zullen doen. Daardoor zijn ze zelf passief, onzelfstandig. De actieve mens voelt zich, ook als hij alleen is, zelden eenzaam. De eenzame echter heeft de aanmoediging, de bijval, of de correctie van de groep nodig en kan uit zichzelf tot niets komen. Hij voelt zich machteloos en verwaarloosd en meent daarom een beroep te kunnen doen op ieders hulp en bijstand.

Kalender 1965

De kalender 1965 van het Humanistisch Verbond is verschenen. Deze is thans in 2-kleurendruk uitgevoerd.

De prijs van . . . **f 2.50**
is gehandhaafd

Uw bestelling zien wij gaarne tegemoet door storting of overschrijving van f 2.50 op postrekening 30.49.60 t.n.v. het Humanistisch Verbond Utrecht

In de omschrijving:
KALENDER 1965

Ongetwijfeld is er een grote groep mensen voor wie het alleen-zijn op geheel andere wijze een probleem vormt. KAN men in dit overbevolkte land nog wel alleen zijn? We behoeven maar te denken aan de woningnood, die maakt dat veel gezinnen en alleenstaanden niet de mogelijkheid hebben om ongestoord de intimiteiten van eigen milieu te beleven. In gehorige flats voelt men zich nooit ongestoord alleen. In de afgelopen maanden zijn er heel wat mensen geweest, die in hun vakantie getracht hebben een plekje te vinden waar ze alleen konden zijn, waar ze tot zichzelf konden komen en waar ze zo kracht konden opdoen om het drukke jachtige leven weer aan te kunnen. Hier merken we dus dat we de eenzaamheid nodig hebben. Op een bepaald ogenblik verlaten alle jonge mensen de veilige geborgenheid van het ouderlijk huis. Moeten dit verlaten om ooit zelfstandig te kunnen worden. Ze willen zich bevrijden van iedere binding, ontdekken wie ze eigenlijk zijn. Zo komt in ieder mensenleven een ogenblik voor dat we, soms met een schok, tot ons zelf komen.

Wat beduidt dit? Dat we merken dat we iemand zijn, apart en anders dan al de anderen. Want we hebben niet alleen ons eigen gezicht dat anders is dan alle andere gezichten en waardoor we tussen duizenden toch herkenbaar zijn. Maar we hebben ook onze eigen aard en aanleg, ons eigen wezen dat anders is dan de rest van de wereld. Als we zo onszelf ontdekken, weten we een eenling te zijn, we ontdekken onze eenzaamheid. We zijn dan als het kleine kind dat zijn eerste stapje doet, zonder dat hij weet dat hij los gelaten is.

Hierop volgt dan de ontdekking van eigen mogelijkheden, van een gevoel van eigenwaarde. Zet u die twee woorden eens naast elkaar - eigen - en waarde.

De wereld draagt ons uit en wij kunnen, ieder voor ons kan dat, een antwoord geven, ieder op eigen wijze, ieder naar aard en aanleg. We ontdekken steeds weer nieuwe mogelijkheden in ons zelf, maar tegelijkertijd gaan we onze medemensen ook anders bekijken. Trachten ook zij niet, net als wij, op hun wijze uitdrukking te geven aan wat in hen leeft en werkt? Ook op weg, net als wij, om met vallen en opstaan een eigen weg te gaan? Ook trachtende iets meer van hun mogelijkheden te ontplooiën? Gelooft U niet, dat, als we de zaak zo bekijken, de eenzaamheid minder vat op ons heeft? Juist doordat we de eenzaamheid in eigen leven als noodzakelijk aanvaarden, kunnen we anderen iets bieden wat hun eenzaamheid verzacht, n.l. de mogelijkheid tot menselijk contact. En hier zijn we dan weer bij die tegenovergestelde kant van het alleen-zijn; de drang naar gemeenschap. En echt contact is, lijkt me, alleen mogelijk als we de ander volledig als ander erkennen, dus als een mens met eigen aard en aanleg, eigen mogelijkheden en eigen recht om die op eigen wijze tot uitdrukking te brengen. Wie op deze wijze in de gemeenschap kan leven, zal zeker nooit het gevoel hebben door de massa te worden opgeslokt. Hij zal zichzelf blijven en dus ook weer de behoefte hebben om eens alleen te zijn om de indrukken die vanuit de wereld op hem afstormen te verwerken. Hij zal alleen kunnen zijn zonder zich eenzaam te voelen.

G. REDDINGIUS-SWART.

HUMANISTISCHE STICHTING
Socrates

Oudegracht 152 - Utrecht

Landdag-Socrates

De HUMANISTISCHE STICHTING „SOCRATES” organiseert op zondag 22 november in het Erasmushuis, Oudegracht 152, Utrecht, haar najaarslanddag. Op deze landdag zal ter sprake en ter discussie worden gebracht, het onderwerp:

„HET MENSBEELD IN DE TONEELLITERATUUR”

**Sprekers: BEN STROMAN
ROBERT DE VRIES**

Voorzitter: Prof. dr. Libbe G. van der Wal.

Zij, die een aanmeldingsformulier willen ontvangen, kunnen deze aanvragen bij het secretariaat van de stichting „Socrates”, Oudegracht 152, Utrecht.

De kosten van de landdag bedragen f 3,50 p.p. Voor donateurs/contribuanten van Socrates f 1,25. Lunch f 3,25.

Aanvang: 11.00 uur. Sluiting: 16.15 uur.

lezingen voor de radio

- di. 27 okt. VARA 10.15 uur: Televisie-programma (Ned. I).
- zo. 1 nov. VARA 9.45 uur: G. Stuiveling: „Uit humanistisch oogpunt”.
- di. 3 nov. AVRO 14.45—16.00 uur: Th. W. Polet: „Activiteiten rond het Bihar-project”.
- zo. 8 nov. VARA 9.45 uur: mej. J. J. Th. ten Broecke Hoekstra: „Verantwoordelijkheid.”
- zo. 15 nov. VARA 9.45 uur: H. Bonger: „Het dorre humanisme”.
- zo. 22 nov. VARA 9.45 uur: J. C. Brandt Corstius: „Weet iemand wat op aard' het schoonste is?”

D oor velen van zijn tijdgenoten moet de geest, vooral de geestigheid van Rivarol als vitriool ervaren zijn. Gewoon gezegd: hij was een gifkikker. Hij heeft mensen en toestanden, instellingen en idealen meedogenloos geridiculiseerd. „Mirabeau”, zei hij, „is voor geld tot alles in staat, zelfs tot een goede daad.” Ook in het persoonlijk verkeer was hij vlijmscherp. Men verweet hem: wat praat je toch met die vervelende vent! Hij antwoordde: dan behoef ik niet te luisteren! Tegen een schrijver, wiens handschrift uit de jaszak stak, zei hij: wees voorzichtig, wie u niet kent zou u kunnen bestellen. Iemand vertelt hem wel vier talen te kennen. Gefeliciteerd, roept Rivarol uit, dan hebt u steeds vier woorden gereed tegen één idee! Over zijn secretaris, die 's avonds vergeten was wat hij 's morgens besproken had, gaf hij als oordeel: een voortreffelijk secretaris voor een samenzwering. Natuurlijk geldt voor deze soort van boosaardige geest het befaamde woord van (ik meen) Marsman: iedereen lacht zich naar, totdat hijzelf aan de beurt is.

Rivarol was wat Huet van Multatuli zei: een virtuoso van het sarcasme. Maar dat was hij vooral door de weergaloze taalbeheersing die hem kenmerkte. Hij was een hartstochtelijk grammaticus, een genie van woordkeus en zinsbouw. Daardoor waren zijn gezegden, zijn karakterisering en zo dodelijk, ze waren doorgaans raak.

Het was een opmerkelijke man. Uit de *mémoires* van een tijdgenoot kunnen wij hem vóór ons halen: groot en mooi, met edel gebaar; een innemend, gelukkig gelaat, een fraai-gevormde mond, een weelderige bruine haardos. „De best gekapte man van zijn tijd”. Die opgeruimde vrolijkheid moet wel opvallend zijn geweest, hij had „niets van een kat die azijn dronk” — zoals men kenmerkend verwonderd opmerkte.

Dit beeld van zijn gecultiveerde verschijning is typisch voor een uiterst merkwaardig sociologisch fenomeen van de tweede helft der 18e eeuw: het aristocratische proletariaat. De adel van geboorte verviel tot banaliteit, uit de onderste lagen van de feodale maatschappij groeide een aristocratie van de geest. In feite was Rivarol ook van tamelijk obscure afkomst. Hij kwam uit een gezin van zestien kinderen, dat in voortdurende moeilijkheden verkeerde. Zijn opleiding kreeg hij in een seminarie, waarschijnlijk te Cavaillon en hij moet zelfs nog korte tijd „le petit collet” gedragen hebben. Maar omstreeks zijn twintigste jaar is hij in Parijs, in de salons: zelfverzekerd, welsprekend, elegant en slagvaardig.

De taal is zijn vak en zijn studie geweest en het ziet er wel naar uit, dat hij in die jaren tussen zijn twintigste en dertigste jaar heel hard, vooral 's nachts, gewerkt moet hebben. In 1785 levert hij een vertaling van de *Hel* van Dante en tegelijkertijd wordt in Berlijn zijn „Vertoog over de universaliteit van de Franse taal” bekroond. De koning verleende hem bij die gelegenheid een geheim jaargeld.

Na deze korte tijd van geweldige bedrijvigheid moet de beroemde luiheid zijn ingetreden, die vrienden en verwanten uitvoerig hebben overgeleverd. Hij zei: Het is een groot ongeluk als onze neigingen in tegenspraak zijn met onze behoeften. Ik bijvoorbeeld heb beweging nodig maar neig tot gemak. Had hij in zijn jeugd een uur nodig om te herstellen van acht dagen dwaasheid, omstreeks zijn dertigste jaar heeft hij behoefte aan acht lange dagen van behoedzaamheid om over een dwaasheid van een uur heen te komen. Even gaat er een golf van bezigheid door zijn leven: de eerste zes maanden van de Franse revolutie. Dan schrijft hij een scherp kritisch journaal — tegen de omwenteling, tegen de terreur. „Met de woorden orde en vrijheid zal de mensheid steeds weer van despotie naar anarchie en van de anarchie naar de despotie geleid worden.”

Natuurlijk moest hij Parijs, Frankrijk verlaten. Hij zakte af naar Brussel, stak over naar Engeland. Maar daar beviel het hem niet. Hij vestigde zich aan de andere kant van zijn vaderland: Hamburg. Daar leefde hij nog wat in de trant van Parijs, schaarde vrienden en vriendinnen om zich heen. Liet zich pressen door zijn uitgever tot een grote inleiding bij een „Dictionnaire de la langue française”.

In 1801 sterft hij in Berlijn, aan een beroerte. Rivarol was een zeldzaam mens, hij was één van die unieke onontbeerlijke figuren, die voor het licht zorgen in een wereld waar de vonken afvliegen. Hij was een onmaskeraar op sublieme wijze. In 1789 — tijdens de Franse revolutie was hij op bepaalde wijze reactionair. Dat was geen weg waarop men de minste weerstand kon verwachten.

Omtrent de adel en het hof had hij niet de minste illusie; hij kende hun dwaasheid, hun onbekwaamheid — zoals hij scherp zei: „Zij beschouwen hun herinneringen als hun rechten.” Maar hij verzette zich als achttiende-eeuwer van het zuiverste water tegen de verdwazing, het woeste extremisme, de nieuwe tirannie — omdat hij dáárin beslist niet leven kon. Maar hij wist zich goeddeels machteloos want: „Il n'est rien de si absent que la présence d'esprit.”

Levend ten dele in de glorieuze achttiende eeuw, door deze gevormd en gevoed, heeft hij in de schok van de revolutie van de burgers, de ondergang van zijn cultuur gevreesd en gadeslagen. Maar bij alle scherpte is hij billijk gebleven. Hij werd geen reactionair in de vervelende betekenis van het woord. „Ondanks alle pogingen van een filosofische eeuw”, zei hij, „zullen de meest geciviliseerde mogendheden toch net zo dicht bij de barbarij komen als het meest gepolijste metaal voor roest vatbaar is, naties zowel als metalen glimmen alleen aan de oppervlakte.”

Hij was niet steeds wat men noemt „fijn”, maar zijn werk is een verademing tussen de grofheid en de halfzachtheid van zijn eeuw.

P. SPIGT